IS-SNAJJA' MALTIN FL-EWWEL SNIN TA' L-INGLIŻI F'MALTA

Dari, kull Sengħa li għandna f'Malta, kellha l-Għaqda tagħha. In-nies tas-Snajja' kienu jagħżlu Qaddis, u, taħt il-protezzjoni tiegħu, kienu jwaqqfu Fratellanza u jatuha ismu. Ingħidu aħna, il-Mastrudaxxi ħatru lil San Ġużepp, l-Iskrapan lil San Krispin u San Krispinjanu, u hekk għamlu tas-Snajja' l-oħra.

Bħan-nies tas-Snajja', għamlu ukoll dawk in-nies l-oħra li x-xogħol tagħhom hu bħal Sengħa, ingħidu aħna bħal tal-Ħwienet u s-Sajjieda. Ta' l-ewwel għażlu lil San Martin bħala Protettur tagħhom, u s-Sajjieda lil Sant'Andrija.

Il-ħsieb tan-nies tas-Snajja' li għamlu dawn il Għaqdiet kien biex igħinu lil xulxin u lil nieshom fil-mard, fil-faqar u fi ħwejjeġ tar-ruħ; u biex kull ħaġa li tinħadem issir sewwa u tkun ta' ġieħ għas-Sengħa, ħalli b'hekk jispiċċa dak il-qawl li jgħid li "kull min żebaħ wiċċu sar ħaddied".

Il-Fratellanzi tas-Snajja' kienu sew fl-Ibliet, kemm ukoll fir-Rabat ta' l-Imdina. Iżda mhux biss tar-Rabat ma kellhomx x'jaqsmu ma ta' l-Ibliet, imma wkoll meta fl-Ibliet kienu jaħbtu żewġ Fratellanzi ta' l-istess Sengħa ma kenux jaħmlu li waħda tindaħal fis-setgħa ta' l-oħra.

Id-drawwa tal-Fratellanzi min-nies tas-Snajja' kienet ilha fi Gżiritna mijiet ta' snin qabel ma ġibna l-Ingliżi f'Artna. Iżda l-ħsieb tagħna hu, li nitħaddtu biss fuq xi ħwejjeġ li saru fl-ewwel snin tal-Ħakma Ngliża f'Malta,ħwejjeġ li għandhom x'jaqsmu mas-Snajja' Maltin.

In-nies ta' Sengħa kienu jaħtru wieħed jew tnejn minn fosthom u jagħmluhom Konslijiet. Iżda m'hux il-Fratellanzi kollha kienu jagħżlu l-Konslijiet tagħhom għal żmien xorta. Xi wħud kienu jagħżluh għal sena u oħrajn għal sentejn. Terġa', xi drabi, kienu jagħżlu xi wieħed biex jibqa' Konslu għal għomru.

Meta wieħed kien jiġi maħtur b'Konslu, il-Fratellanza tiegħu kienet tagħmel petizzjoni lill-Gvernatur(1)biex iwettqu

(1) Dawk li kienu jaħkmu fuq Artna, fl-ewwel snin ta' l-Ingliżi f'Malta, semmejnihom Gvernaturi, għalkemm għad ma kienux magħrufa b'dana l-isem, (ta' Gvernaturi). Dana għamilnieh, biex wieħed jeħles aktar ħafif u iżjed jiftiehem.

f'dan il-post. Il-Gvernatur kien jibgħat il-petizzjoni lill-Imħallef tal-Kriminal biex dan jifli u jara jekk dak li ġie maħtur ikunx jistħoqqlu, jew lè, li jiġi magħruf bħala Konslu. Imbagħad, fuq li tgħid il-Qorti, il-Gvernatur joħroġ id-Digriet.

Kull ħaġa li kienet tiġri hawn Malta u fiha trid tidħol il-perizja, il-Korti kienet issejjaħ lil dawn il-Konslijiet, biex jagħmluha ta' Periti huma f'dawk il-ħwejjeġ li kellhom x'jaqsmu mas-Sengħa tagħhom.

Għal Malta biss kien hawn żewġ Qrati. Waħda l-Belt u l-oħra l-Imdina. Meta l-ħaġa tkun ġrat fl-Ibliet, il-Korti tal-Belt issejjaħ wieħed mill-Konslijiet ta' l-Ibliet; iżda meta l-biċċa tiġri fl-Irħula, il-Qorti ta' l-Imdina ssejjaħ il-Konslu tal-Fratellanza tar-Rabat.

Biex wieħed ħaddiem f'xi Sengħa kien irid isir Imgħallem, barra milli qabel kien irid jaħdem u jitgħallem ma' xi Mgħallem għal xi żmien, kien ukoll ikollu jagħmel l-eżami għand il-Konslu tas-Sengħa tiegħu.

Meta l-Konslu kien igħaddi lil xi ħadd biex isir Imgħallem, kien igħarraf lill-Qorti, taħt ġurament, li lil dak li għadda, fl-eżami li għamillu, sabu li hu jaħdem tajjeb u jinqala' sewwa fis-Sengħa li tagħha jrid isir Imgħallem. Wara, il-Qorti tatih is-setgħa li jkun jista' jiftaħ ħanut u jaħdem għal rasu.

Kull min igħaddi mill-eżami u jsir Imgħallem, kien iħallas xi ħaġa żgħira tal-flus li tmur għall-ħtieġa tal-Fratellanza tiegħu. Imbagħad, barra minn hekk, kien jibqa' joħroġ xi ħaġa żgħira oħra kull sena għall-Għaqda tiegħu.

Biex wieħed kien jaqla' s-setgħa li jiftaħ ħanut tax-xorb, sew fl-Ibliet kemm ukoll fl-Irħula ta' Malta, barra milli kien irid ikun kuntent bis-supplikant l-Imħallef tal-Kriminal u l-Gran Viskont (1), kien irid iħallas skud, għal darba biss.

Il-Gvern, tal-permess, ma kien jieħu xejn. Għalhekk, l-iskud kien imur għall-Artal ta' San Martin li jinsab fil-knisja ta' San Pawl tal-Belt.

Xi drabi, f'xi Snajja', jaħdmu n-nisa wkoll. Fuq hekk, bħal ma l-Ħajjata rġiel kellhom il-Konslu tagħhom, hekk

(1) Il-Gran Viskont kien il-Kap tal-Pulizija ta' dari. Fil-bidu ta' l-Ingliżi f'Malta, Gran Viskont kien Stiefnu Maistre. Kien ilu Gran Viskont mill-24 ta' April ta' l-1767. Laħaq f'dana l-impieg wara l-mewt tal-Gran Viskont Ġann Dumink d'Anastasio. Stiefnu Maistre dam Gran Viskont sal-bidu ta' l-1803. Warajh, fl-1804, Gran Viskont sar Manwel Morello, li dam sal-1818. Imbagħad laħaq Toni Imbroll. Dan miet fl-1831. Warajh sar Lwigi Vassallo, li miet fl-1832. Bil-mewt ta' Vassallo spiċċa l-isem ta' Gran Viskont mill-Korp tal-Pulizija, għax il-Gvern ma għamel lil ħadd iżjed b'dana l-isem (ta' Gran Viskont).

ukoll il-Ħajjata nisa kellhom il-Konslu għalihom. Dan ma kienx jinagħżel minn fost in-nisa, imma kien jinħatar minn fost l-Imgħallmin Ħajjata rġiel, fil-ħin li n-nisa ma kienu jieħdu l-ebda sehem fil-għażla tal-Konslu tagħhom.

Fit-28 ta' Novembru 1811, bħala Konslu tal-Ħajjata nisa ġie magħżul Ċensu Pavia. Iżda billi dana miet fit-13 ta' Novembru 1812, fl-10 ta' Diċembru, li ġie wara, saret Konsulta Generali biex jinħatar Konslu ieħor.

Il-Konsulta saret mill-Fratellanza ta' Sant'Omobonu, li kienet imwaqqfa fil-Knisja ta' San Pawl tal-Belt. Il-Fratelli Mgħallmin Ħajjata, wara li Anġlu Cruci, il-Prim Konslu tagħhom, bagħat igħarrafhom ma' l-Ammonitur Salvu Mifsud, iltaqgħu fl-Oratorju tal-Madonna tal-Karità. F'dil-laqgħa kien jippresiedi l-Kanonku Ġużê Mirabella, bħala Deputat tal-Kapitlu ta' San Pawl. Wara li l-Konslu Cruci qal x'jinħtieġ isir, l-Imgħallmin Fratelli kollha, mingħajr votazzjoni ta' xejn, għażlu lill-Imgħallem Ġużê Micallef biex ikun Konslu tal-Ħajjata nisa.

Fil-laqgħa li saret ġie mgħarraf ukoll, li din il-għażla ma saritx biss għaż-żmien li kien fadallu jagħmel il-mejjet Pavia, imma saret ukoll biex Micallef, wara, jissokta jagħmila ta' Konslu għal sentejn oħra, kif kienu jgħidu l-Istatuti u r-Regulamenti ta' din il-Fratellanza.

Għal din il-ħatra, Ġużê Micallef għamel petizzjoni lill-Gvernatur biex jiġi magħruf u mwettaq minnu bħala Konslu. Il-Gvernatur bagħat il-petizzjoni lill-Imħallef tal-Kriminal. Il-Qorti wara li rat u fliet sewwa l-biċċa, għarrfet lill-Gvernatur, fil-5 ta' Jannar 1813, li Micallef hu raġel sewwa u l-għażla tiegħu ġiet magħmulha bħal ma kienu jgħidu r-Regulamenti. Għaldaqstant talbet lill-Gvernatur biex Micallef jiġi mwettaq bħala Konslu, hekk sar.

Kif rajna fil-ħatra tal-Konslu Micallef, il-Fratellanza ta' Sant'Omobonu kellha wkoll il-Ħajjata nisa taħt il-ħsieb tagħha. B'dana kollu, ma nafux jekk dawn in-nisa kenux jieħdu sehem, bħal l-Imgħallmin Ħajjata rġiel, fil-proċessjonijiet li fihom kienet tkun l-imsemmija Fratellanza.

Sa fejn nafu aħna, in-nisa kienu jieħdu sehem fil-Proċessjoni biss tal-Ġimgħa l-Kbira tal-Belt. Dawn kien ikollhom xi wegħda u jilbsu ta' Fratelli, kienu jgħidulhom *Battiti*. Mill-proċessjoni tal-Belt inqatgħu ma' dwar sittin sena ilu. Mill-istess proċessjoni nqatgħu bosta ħwejjeġ oħra.

Bħal ma fil-Belt kien hawn Fratellanza ta' Sant'Omobonu għall-Ħajjata tal-Belt u l-Furjana, hekk ukoll il-Ħajjata tal-Birgu, Bormla u l-Isla, kellhom Fratellanza oħra ta' Sant'O-

mobonu għalihom. Din kienet imwaqqfa fil-Knisja ta' San Lawrenz tal-Birgu.

Kull Fratellanza kellha l-Konslijiet għaliha. Dawn ma kellhomx x'jaqsmu ma' xulxin : kullħadd merqtu u ftietu. Għalhekk ma kenux jaħmlu li waħda tindaħal fil-ħwejjeġ ta' l-oħra, billi kienu għajjurin ħafna għas-setgħa li kellhom.

Meta wieħed kien irid isir Imgħallem u jiftaħ ħanut, iżda jaħbat li dan ikun qiegħed jaħdem ma' Mgħallem li jinzerta qiegħed jagħmilha ta' Konslu, il-Qorti ma kenitx toqgħod fuq l-eżami li jagħmel dan il-Konslu, kif ser nuru.

Fl-1804, l-Imgħallem Ħajjat Nettu Cristoforo, bħala Prokuratur tal-Kumpanija ta' Sant'Omobonu tal-Birgu, Bormla u l-Isla, għamel petizzjoni lill-Gvernatur. Fiha għarraf, li l-Ħajjat Ċensu Adamo, ma' dwar tliet xhur ilu, għamel rikors lill-Gvernatur biex jaqla' Digriet li jiftaħ ħanut ta' Ħajjat. Dana Adamo għadda mill-eżami li għamillu l-Konslu tal-Birgu, billi sabu li kien tajjeb u jinqala' sewwa biex jagħmilha ta' Mgħallem Ħajjat. Iżda l-Imħallef tal-Kriminal ma riedtx igħid lill-Gvernatur biex jati s-setgħa lil Adamo li jiftaħ ħanut, imħabba li l-Konslu li eżaminah inzerta li kien l-istess Imgħallem ta' Adamo. Imħabba f'hekk, il-Qorti qatgħet, li Adamo ma kellux jiġi eżaminat mill-Konslu tal-Birgu, iżda mill-Konslu tal-Belt.

Għal din il-biċċa, l-imsemmi Nettu Cristoforo, bħala Konslu tat-tliit Ibliet u bħala Prokuratur tal-Fratellanza ta' Sant'Omobonu, fil-petizzjoni li għamel lill-Gvernatur, fl-isem tiegħu u ta' sħabu kollha, qal, li kemm-il-darba Konslu tal-Belt, li jagħmel ma' Fratellanza oħra li ma kellhiex x'taqsam ma' dik tal-Birgu, jeżamina wieħed li jrid jiftaħ ħanut fid-Distrett tagħha (fit-tlitt Ibliet), kienet tkun ta' bosta deni u ħsara għall-Fratellanza tal-Birgu. Għalhekk Cristoforo talab, biex il-Gvernatur ikun ħanin li jġiegħel li Adamo jiġi eżaminat minn xi wieħed mill-Imgħallmin Ħajjata tal-Fratellanza tal-Birgu, kemm-il-darba ma kienx irid jagħżel lis-Segretarju ta' l-istess Kumpanija.

Il-Gvernatur, fit-23 ta' Marzu 1804, bagħat il-petizzjoni ta' Cristoforo lil Qorti biex tara l-biċċa hi. X'qatgħet il-Qorti ma ġiex f'idejna; iżda aktarx li ġie magħżul xi wieħed mill-Fratellanza tal-Birgu,imħabba r-raġunijiet li ta' l-Konslu tat-tlitt Ibliet.

Għalkemm dari wieħed kien jinqala' u jkun ta'ħila kbira fis-Sengħa li jkollu, jekk ma jkunx ta' drawwiet tajba, il-Għaqda tas-Sengħa tiegħu ma kenitx tkun trid iddaħħlu magħha bħala Mgħallem, kif jidher minn dan li ser ingħidu.

Fl-1810, wieħed Ħaddiem Skarpan, jismu Toni Micallef, għamel petizzjoni lill-Gvernatur. Fiha talab, li, biex igħix, jixtieq jiftaħ ħanut f'waħda mill-erbat Ibliet, ħalli fih jaħdem is-Sengħa tiegħu ta' Skarpan, bħala Mgħallem. Barra minn hekk talab ukoll, li jkun jista' jixtri u jbiegħ, fil-ħanut tiegħu, dawk il-ħwejjeġ kollha li kienu meħtieġa għal din is-Sengħa.

Il-Gvernatur, fis-17 ta' Jannar 1810, bagħat il-petizzjoni ta' Micallef lill-Qorti, biex l-Imħallef tal-Kriminal isejjaħ lill-Konslu ta' l-Iskrapan u jara dan xi jgħid.

Malli l-Imgħallmin Skrapan semgħu li Toni Micallef ried isir Imgħallem biex jidħol fil-Fratellanza tagħhom, għamlu Konsulta Generali fl-Oratorju tal-Madonna tal-Karità li jinsab fil-Knisja ta' San Pawl tal-Belt. Fiha ħadu sehem il-Kanonku Deputat, il-Konslu ta' l-Iskrapan ta' l-Ibliet u ma' dwar 30 Imgħallmin Skrapan. F'din il-Konsulta, li ġiet magħmulha fl-4 ta' Lulju 1810, ġie maqtugħ, b'vot ta' 25 ruħ, li Toni Micallef ma kellux jiġi mdaħħal magħhom b'Imgħallem, fuq li minnhom kien miżmum bħala wieħed li jħobb jisker, ġelliedi u ta' min jibża' minnu.

Fis-6 ta' Lulju 1810, il-Qorti sejħet lil Salvu Danza, li kien il-Konslu ta' l-Iskrapan fis-sena li semmejna, u tatu l-ġurament biex jixhed fuq Toni Micallef. Danza qal, li eżamina lil Micallef u sabu li kien tajjeb u jinqala' ħafna biex jagħmilha ta' Mgħallem Skarpan. Iżda billi dana Micallef kien dejjem fis-sakra, ta' qattagħni u għalhekk ma jagħmilx ix-xogħol sewwa, l-Imgħallmin Skrapan qatgħu li ma jridux idaħħluh magħhom. Jekk Micallef jiġi mgħoddi b'Imgħallem, kien ikollu s-setgħa li jieħu sehem fil-proċessjonijiet, fil-Konsulti u f'dawk l-għemejjel tal-ħniena kollha li kienet imdorrija tagħmel il-Fratellanza ta' San Krispin u San Krispinjanu. Fuq hekk l-Imgħallmin Skrapan ma riduhx, għax Micallef, bid-drawwiet ħżiena tiegħu, kien inaqqas mill-ġiegħ lill-imsemmija Fratellanza ta' l-Iskrapan. Għaldaqstant Danza talab, fl-isem tiegħu u ta' sħabu, biex lil Micallef ma jatuhx setgħa li jiftaħ ħanut.

Il-Qorti għarrfet b'kollox lill-Gvernatur. Dan sama' t-talba ta' l-Iskarpan, u Micallef baqa' u ma sarx Imgħallem.

Ġużè Gatt.